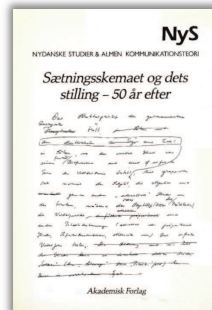

NyS

Titel:	Diderichsen vs. Dik eller Feltanalyse vs. Funktionel grammatik
Forfatter:	Hans Basbøl
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 16+17. <i>Sætningsskemaet og dets stilling – 50 år efter</i> , 1986, s. 56-76
Udgivet af:	Akademisk Forlag
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Diderichsen vs. Dik eller Feltanalyse vs. Funktionel grammatik

Hans Basbøll (Nordisk Institut, Odense Universitet)

1. Indledende bemærkninger

Den 16. august 1985 ville Paul Diderichsen være fyldt firs år, og et par dage inden er det netop halvtreds år siden han første gang officielt, i et foredrag på et nordisk filologmøde, præsenterede sine tanker om sætningens topologi (trykt 1936), uden dog endnu at bruge betegnelser som sætningsskema eller feltanalyse. Som bekendt har næppe nogen andre grammatiske modeller der er udformet i Danmark i dette århundrede haft en tilsvarende betydning for den videnskabelige grammatik (eneste mulige undtagelse er mig bekendt Otto Jespersens »Analytic Syntax«). Der er derfor al mulig grund til at fejre jubilæet og spørge sig selv hvad vi i dag kan bruge Diderichsens feltanalyse til.

I dette korte bidrag vil jeg gå helt uden om sætningsskemaets betydning for grammatikkens udvikling i Danmark og i det øvrige Norden. Jeg vil i stedet prøve at sammenligne feltanalysen med dele af Simon C. Diks Funktionelle grammatik, som vist ikke er særlig kendt i Danmark, selv om det efter min opfattelse er et af de interessanteste bidrag til den grammatiske beskrivelses teori der er givet i de seneste år. Dik henviser ikke til Diderichsen i nogen af de værker jeg har benyttet (se litteraturlisten), så man må formode at de tankevækkende lighedspunkter jeg vil tage op nedenfor ikke skyldes direkte påvirkning. Dette forhold gør dog ikke den belysning de to nævnte grammatikteorier kan kaste på hinanden mindre interessant.

Da læseren af dette bind må formodes på forhånd at kende noget til Diderichsens feltanalyse (som fremstillet i Diderichsen 1946/1962, jvf. også Erik Hansen 1977), men ikke nødvendigvis til Diks Funktionelle grammatik, vil jeg indlede med en kort introduktion til sidstnævnte (afsnit 2), med hovedvægt på behandlingen af konstituentrækkefølge (afsnit 3-4).

I afsnit 5 vil jeg på denne baggrund resumere de grundlæggende ligheder mellem feltanalysen og Funktionel grammatik og i resten af artiklen (afsnit 6-10) vil jeg diskutere en række principielle og praktiske forskelle mellem de to systemer, inden de konkluderende bemærkninger (i afsnit 11).

Jeg vil i denne artikel udelukkende bygge på nogle vigtige fremstillinger af Simon C. Dik der er ophavsmand til og indiskutabelt den centrale figur inden for Funktionel grammatik, og som det fremgår af litteraturhenvisningerne er min hovedkilde Dik 1978. Jeg vil dog gøre opmærksom på at en række andre lingvister der opfatter sig som hørende til samme »skole« har fremsat korregerende og supplerende meninger på forskellige punkter. Den interesserede læser kan henvises til tre samlebind om Funktionel grammatik: Bolkestein et al. 1981, Hoekstra et al. 1981, og Dik 1983.

Da mit formål er at påpege ligheder og forskelle mellem to grammatiske modeller har jeg fundet det forsvarligt i det væsentlige at holde mig til simple helsætninger med kun ét finit verbum og højst ét infinit. Således udelukkes såvel ytringer der ikke er sætningsformede (fx sætningsemner og afbrudte eller fejlkonstruerede ytringer) som ytringer der består af flere sætninger (sideordnede eller underordnede), og ytringer med flere infinitte verber. Jeg vil heller ikke gå ind på forholdet mellem forskellige typer adverbialer. Det vil være en interessant forskningsopgave at sammenholde analysen af sådanne mere komplicerede sætningskonstruktioner inden for en sætningsskema-tradition og inden for Funktionel grammatik. I denne sammenhæng tænker jeg ikke mindst på Erik Hansens spændende og vidtrækkende forslag om verbalskemaer (1970) og på Diks regler for 'predicate formation' (se Dik 1978 kap. 3 og 1980 kap. 3-4).

2. En ultrakort introduktion til Funktionel grammatik

Hvis man på forhånd kender noget til nyere grammatiske og semantiske teorier (fx Fillmores »kasusgrammatik«, Langendoens »rollegrammatik«, Tesnières »aktantgrammatik« eller senere former for »valensgrammatik«) er der meget i Funktionel grammatik der virker bekendt. Styrken i Diks model er ikke en række originale komponenter eller overraskende generelle udsagn, men derimod en gennemført samlet model der søger at integrere en række rimelige elementer til en sprogteori (der naturligvis på mange områder er lidet udarbejdet). Den læser der ikke vil lade sig spise af med følgende antydninger, kan henvises til nogle resumeer af Dik (1978: kapitel 1-2, 1980: kapitel 1 og 1983: kapitel 1), og Dik 1978 kan i sin helhed anbefales som introduktion til Funktionel grammatik.

Et *funktionelt* sprogsyn (forskningsparadigme) står ifølge Dik i modsætning til et *formelt*, der kan eksemplificeres ved forskellige versioner af transformationsgrammatik (jvf. NyS 14). Den overordnede interesse for Funktionel grammatik er den *kommunikative kompetence*, og grammatikken skal bedømmes på om den er *pragmatisk*, *psykologisk* og *typologisk adækvat* (disse formuleringer er naturligvis valgt i bevidst modsætning til Chomsky-traditionen).

Ved hjælp af følgende principper søger man i Funktionel grammatik at begræn-

se antallet af mulige analyser af et givet grammatisk fænomen (disse begrænsninger anses for såvel empirisk – herunder typologisk – som metodisk begrundede):

- (1) *Strukturændrende regler tillades ikke* (jvf. 'transformationer');
- (2) *filtre tillades ikke*;
- (3) *leksikalske størrelser må ikke opløses i 'begreber' der ikke selv forekommer som leksikalske størrelser i det pågældende sprog.*

Den grundlæggende sproglige størrelse i Funktionel grammatik er (det lingvistiske udtryk for) en *prædikation*, der udgøres af en *prædikatramme* med indsatte *termer* (svarende til hvad andre kalder bl.a. 'predicates' og 'arguments'). I de simpleste tilfælde, som er dem vi vil koncentrere os om her, er såvel prædikatrammer som termene *basale* ('basic'), dvs. at de kommer fra *leksikon*. Som eksempel kan nævnes prædikatrammen for det engelske verbum *give*:

$$\text{give}_V (x_1: \text{human}(x_1))_{\text{Agent}} (x_2)_{\text{Goal}} (x_3: \text{animate}(x_3))_{\text{Recipient}}$$

Kombineret med termene for henh. *John*, *book*, og *Bill* får vi prædikationen:

$$\text{give}_V (dx_1: \text{John}(x_1))_{\text{Agent}} (dx_2: \text{book}(x_2))_{\text{Goal}} (dx_3: \text{Bill}(x_3))_{\text{Recipient}}$$

(hvor 'd' betegner operatoren for 'definiteness'). Bemærk at prædikationens konstituent er *uordnede*.

I mere komplicerede tilfælde kan der dannes 'derived predicate frames' og 'derived terms' gennem 'predicate formation' (en 'derived term' kan fx være »the fact that I can never make up my mind«), men det kan jeg ikke gå ind på her. Endelig kan forskellige »frie led« indføres ved 'satellite introduction'.

'Agent', 'Goal' etc. betegner *semantiske funktioner*, idet de specificerer de roller som termernes referenter har i den »state of affairs« som betegnes af den pågældende prædikation. I Funktionel grammatik opererer man med funktionelle relationer på to andre niveauer, nemlig *syntaktiske funktioner* ('subjekt' og 'objekt' som specificerer det perspektiv hvorfra den pågældende »state of affairs« præsenteres i det sproglige udtryk), og *pragmatiske relationer* ('Theme' og 'Tail', 'Topic' og 'Focus', som specificerer den pågældende konstituents informationsstatus i kommunikationssituationen).

De semantiske funktioner er ordnet i et hierarki hvor 'Agent' har højest rang, 'Goal' næsthøjst, osv., sluttende med 'Temp'. Det almene princip for valg af subjekt og objekt er at subjektet altid har højere rang end objektet, og at det enkelte sprog sætter en grænse (et såkaldt »cut off-point«) for hvor lavt rangeret henh. subjekt og objekt kan være, men naturligvis kun i de tilfælde 'subjekt' og 'objekt'

er relevante grammatiske kategorier i de pågældende sprog.

Efter at de *syntaktiske funktioner* er tilskrevet (se videre herom Dik 1978: kapitel 5) kan den ovenfor nævnte prædikation bl.a. udtrykkes af følgende sætninger (idet vi dog ikke hér har gjort rede for verbalformen; behandlingen af indirekte objekt er i øvrigt stadig kontroversiel inden for Funktionel grammatik, jvf. Kan-no 1983):

John (Ag Subj) gave the book (Go Obj) to Bill (Rec)
John (Ag Subj) gave Bill (Rec Obj) the book (Go)
The book (Go Subj) was given to Bill (Rec) by John (Ag)
Bill (Rec Subj) was given the Book (Go) by John (Ag)

To af de *pragmatiske funktioner* betegner konstituenten *uden for selve prædikationen*, nemlig 'Theme' (der specificerer taleuniverset i forhold til hvilket den følgende prædikation er relevant) og 'Tail' (der som en »eftertanke« præsenterer yderligere information der skal klargøre eller uddybe prædikationen). Kommaerne i følgende eksempel adskiller 'Theme', prædikationen og 'Tail':

As for my brother, he never saw her again, the poor child.

'Theme' og 'Tail' vil blive diskuteret i afsnit 6 nedenfor.

De to øvrige *pragmatiske funktioner* tilskrives konstituenten i selve prædikationen: 'Topic' (de størrelser hvorom prædikationen udsiger noget i den givne situation) og 'Focus' (som præsenterer hvad der er den relativt vigtigste eller mest påfaldende information i den givne situation). Bemærk at der i Funktionel grammatik kun regnes med disse fire pragmatiske funktioner (to inden for og to uden for prædikationen), og at 'Topic' og 'Focus' står i modsætning til fravær af henh. 'Topic' og 'Focus' og ikke til hinanden eller til fx 'comment'. 'Topic' og 'Focus' vil blive taget op i afsnit 7 nedenfor.

I en sætning som »John gave the book to BILL« (med emfase på BILL), ytret som svar på spørgsmålet »To whom did John give the book?«, vil *John* være markeret som 'Agent, Subject, Topic', *the book* som 'Goal, Object' og *Bill* som 'Recipient, Focus' (se om de pragmatiske funktioner Dik 1978: kapitel 6).

Endelig undergår prædikationen, med sine syntaktiske og pragmatiske funktioner angivet, nogle *realisationsregler* ('expression rules', »udtryksregler«). Disse regler markerer *kasusformer*, *adpositioner* (herunder *præpositioner*), *diatese*, 'auxiliary elements', *tryk og intonation*, samt *konstituentrækkefølge* (indtil denne specificeres betragtes prædikationens konstituenten altså som underordnede). Disse sidstnævnte regler er vor hovedinteresse i denne sammenhæng, og de vil blive gennemgået i næste afsnit.

3. Behandlingen af konstituentrækkefølge i Funktionel grammatik

I Funktionel grammatik regner man med at tre overordnede tendenser bestemmer konstituentrækkefølgen:

- (1) konstituenten med samme funktionelle specifikation forekommer i samme strukturelle position;
- (2) visse særlige positioner forbeholdes særlige kategorier af konstituenten samt konstituenten med pragmatisk funktion;
- (3) konstituenten er ordnet fra venstre mod højre efter stigende kategoriell kompleksitet.

Disse tendenser kan godt være i indbyrdes konflikt, hvilket kan gøre systemet ustabil og medføre vekselløst og diakrone forandringer (jvf. afsnit 4 nedenfor).

Ifølge det første princip vil sprog have ét eller flere »funktionelle mønstre« der alle stemmer med det følgende sproguafhængige mønster:

Theme, P1 (V) S (V) O (V), Tail

'S' og 'O' står for de normale subjekt- og objektpositioner (bemærk at der altså ikke findes ægte VOS-, OVS- eller OSV-sprog ifølge denne opfattelse), og '(V)' betegner forskellige mulige V-positioner (evt. forskellig for finite og infinite verbformer), hvoraf det enkelte sprog foretager et udvalg. Dette overordnede skema angiver ikke andre konstituenttyper, se afsnit 8 nedenfor.

Det andet princip vedrører positionen P1 i ovenstående skema. Den udfyldes obligatorisk af det pågældende sprogs »P1-konstituenten«, som kan være fx spørgepartikler, relativpronominer eller underordnende konjunktioner. Endvidere kan P1 – obligatorisk eller fakultativt, alt efter sproget – udfyldes af 'Topic' og/eller 'Focus'. Endelig er der i nogle sprog obligatorisk eller fakultativ P1-placering af én af prædikationens andre konstituenten hvis P1-pladsen ikke er udfyldt af en P1-konstituent eller en pragmatisk markeret konstituent. Se videre afsnit 7 nedenfor.

Det tredje princip udtrykkes i Funktionel grammatik ved begrebet *LIPOC* ('language independent preferred order of constituents'), se Dik 1978: kapitel 9. Ifølge *LIPOC* er rækkefølgen som følger:

clitic pronoun < noun phrase < noun phrase + postposition < verb
< noun phrase < preposition + noun phrase < subordinated clause

Bemærk at 'noun phrase' kan optræde både før og efter verbet. Der gælder det

yderligere princip at præposition plus X følger efter X, at X & X følger efter X, og at X med et indlejret Y følger efter X. Som det ses er LIPOC udtryk for et vægt-princip, jvf. afsnit 9 nedenfor.

Hvis man kombinerer det første og det tredje princip afmærkes et område hvori LIPOC kan virke, nemlig selve prædikationen minus P1:

$$\text{Theme, P1} \left\{ \begin{array}{c} (V) S (V) O (V) \\ \text{LIPOC} \end{array} \right\}, \text{Tail}$$

Det andet princip gør så rede for udnyttelsen af pladsen P1.

Denne opfattelse af konstituentrækkefølge har konsekvenser for forståelsen af syntaktisk typologi og syntaktisk sprogudvikling som det vil fremgå af næste afsnit.

4. Om VSO- og SVO-sprog i Funktionel grammatik, historisk og typologisk

Dik (1980: kapitel 7) har opstillet en hypotese om udviklingen af et VSO-sprog til et SVO-sprog som jeg vil skitsere i dette afsnit, dels fordi han undervejs opstiller kriterier der afslører hvordan dansk skal klassificeres i denne henseende inden for Funktionel grammatik, dels fordi han udtrykkeligt henviser til udviklingen af flere germanske sprog, herunder dansk og andre nordiske sprog.

Dik definerer fire sprogtyper der antages at følge efter hinanden på vejen fra en ren VSO-type til en ren SVO-type (et sprog af sidstnævnte type behøver dog ikke være et resultat af denne udvikling):

- (1) *V1-sprog* (dvs. med verbet på førstepladsen): basal VSO-rækkefølge, hvor VSO også er den dominerende umarkerede rækkefølge i konkrete sætninger;
- (2) *V2-sprog* (dvs. med verbet på andenpladsen): sprog med basal VSO-rækkefølge, men hvor SVO er den dominerende umarkerede rækkefølge i konkrete sætninger;
- (3) *V2s-sprog* (dvs. »stærke« V2-sprog): sprog med basal VSO-rækkefølge, men hvor V altid indtager andenpladsen i den dominerende umarkerede rækkefølge i konkrete sætninger;
- (4) *V3-sprog* (dvs. med verbet på tredjepladsen): sprog med basal SVO-rækkefølge, hvor V kommer på tredjepladsen hvis en anden konstituent end subjektet flyttes frem.

Følgende mekanismer antages at ligge bag de tre anførte syntaktiske ændringer:

- (a) *Fra V1 til V2: markeringsændring* således at SVO-rækkefølgen fra at være markeret bliver umarkeret i konkrete sætninger (fx gennem en stigende grad af »fremflytning« af 'Topic', jvf. at 'Topic' ofte vil være subjektet).
- (b) *Fra V2 til V2s: V2-generalisering* således at den statistiske dominans af verbet-på-andenpladsen bliver til et strukturkrav (ved at et eller andet led *skal* stå foran verbet i den dominerende sætningstype).
- (c) *Fra V2s til V3: omfortolkning* således at den basale VSO-rækkefølge omfortolkes til at stemme med strukturkravet under (b), altså til en basal SVO-rækkefølge.

Det der i mine øjne gør de forskellige sprogtypologiske og -historiske hypoteser i Funktionel grammatik interessante er ikke mindst at de i væsentlig grad følger fra modellen som helhed (og altså ikke er ad hoc-hypoteser), samt at de tillader at udlede en række testbare konsekvenser; og endvidere at en række abstrakte måder at klare modtilfælde på på forhånd er udelukket, modsat i fx klassisk transformationsgrammatik eller glossematik (jvf. afsnit 2 ovenfor). Jeg kan desværre ikke i denne sammenhæng diskutere disse hypoteser i detaljer.

En af de sprogfamilier Dik omtaler nærmere er germansk, hvor han dog kun betragter udviklingen i *helsætninger* (han erkender selv (1980:169) at forholdene i ledsætninger er anderledes, men ser ingen grund til at der ikke har været og er forskellig basal rækkefølge i hel- og ledsætninger). Ifølge Diks terminologi er oldislandsk, oldhøjtysk og middelnederlandsk V2, de nynordiske sprog, tysk, nederlandsk, frisisk og oldengelsk V2s, og moderne engelsk V3 (desværre fejlklassificeres de nynordiske sprog i henseende til undertype under V2s, idet de (1980:172) henføres til P1 V_f V_i S O og ikke til det korrekte P1 V_f S V_i O).

Det ville uden tvivl være interessant at undersøge den syntaktiske udvikling i nordiske sprog nærmere i lyset af Diks hypotese, men det kan ikke ske her. Dik har senere (1983: kapitel 13) opstillet nogle meget generelle principper der skal gøre rede for en lang række syntakstypologiske forhold af den slags bl.a. Greenberg (1963) har diskuteret (om sammenhæng mellem placering af på den ene side S, V og O, på den anden adjektiv og tilhørende substantiv, på den tredje præposition vs. postposition, osv.). Men hermed fjerner vi os fra Diderichsens feltanalyse og jeg vil derfor nøjes med disse antydninger her.

5. Nogle ligheder mellem Feltanalyse og Funktionel grammatik

Efter gennemgangen af de dele af Funktionel grammatik der særligt vedrører konstituentrækkefølge, skulle vi være rustet til at sammenligne Diderichsens og Diks

systemer. Som læseren vil have bemærket er der en række *vigtige ligheder* i synet på sætningens topologi (som tidligere nævnt begrænser vi os her til at se på den simple helsætning):

- (1) Både Diderichsen og Dik antager at visse konstituenten står uden for selve prædikationen (Dik, jvf. afsnit 3 ovenfor), henh. »staar foran eller efter den egentlige Sætning« (Diderichsen 1946/1962:194). Diderichsen siger at sådanne konstituenten står i »Ekstraposition«, Dik antager at de repræsenterer de særlige pragmatiske funktioner 'Theme' og 'Tail'; se videre afsnit 6 nedenfor.
- (2) Både Diderichsen og Dik regner med at selve sætningen indledes med en særlig plads kaldet henh. Fundamentfeltet og P1, og at udfyldningen af denne plads tjener særlige formål, af Diderichsen især kaldet »stilistiske«, af Dik »pragmatiske« (jvf. 'Topic' og 'Focus'). Ifølge Dik har P1-pladsen også andre udfyldningsmuligheder der genkalder Diderichsens brug af konjunktionalfeltet; se videre afsnit 7 nedenfor.
- (3) »Sætningsskemaet« efter fundamentfeltet, resp. efter P1, består ifølge begge systemer af nogle faste positioner hvori der optræder konstituenten af bestemte kategorier. Yderligere gælder det at rækkefølgen af V-, S- og O-konstituenten hos Diderichsen er forlignelig med det almene skema hos Dik (ikke overraskende da dette sidste formodes at gælde for alle sprog!):

Diderichsen	V_{finit}	S	V_{infinif}	O
Dik	(V)	S	(V)	O (V)

Som bekendt opererer Diderichsen herudover med to adverbial-pladser; forholdet mellem disse og Diks 'X'-konstituenten vil blive taget op i afsnit 8 nedenfor.

- (4) Ifølge Diderichsen kan det generelle skema modificeres af »vægtprincipper«, dels således at lette led optræder længere til venstre end forventeligt ud fra skemaet, dels således at tunge led har en tendens til at rykke til højre. Tilsvarende opererer Dik med princippet LIPOC ifølge hvilket konstituenten tenderer mod at være ordnet efter stigende intern kompleksitet. Se videre afsnit 9 nedenfor.
- (5) Både Diderichsen og Dik er opmærksomme på at ubekendte/ubestemte subjekter ofte optræder til højre for bekendte/bestemte. Forholdet mellem Diderichsens 'Indholdssubjekt' og Diks 'indefinite subject' vil blive kort omtalt i afsnit 10 nedenfor.

Punkterne (1)-(3) ovenfor indbyder til en direkte sammenstilling af Diderichsens og Diks skemaer ($V_f = V_{\text{finit}}$, $V_i = V_{\text{infinif}}$):

Diderichsen: Ekstrapos., Fundament V_f S A V_i O A, Ekstrapos.
 Dik: Theme P1 (V) S (V) O (V), Tail

Hertil kommer som nævnt ligheden mellem Diderichsens vægtprincipper og LI-POC.

På et mere overordnet plan er der også afgørende fællestræk ved Diderichsens og Diks systemer hvorved de adskiller sig fra fx klassisk transformationsgrammatik. Både Diderichsen og Dik siger at en given sætning placeres i skemaet, resp. lineariseres i overensstemmelse med skema m.v., i begge tilfælde *uden at ordene »har haft« nogen anden rækkefølge end den hvormed de forekommer i den pågældende konkrete sætning* (derimod kan forskellige beslægtede sætninger naturligvis have en anden rækkefølge). I den klassiske transformationsgrammatik (den såkaldte »Extended Standard Theory« er på en række fundamentale punkter anderledes, se Sørensen 1984) ville udfyldningen af fundamentfeltet derimod skulle ske ved en strukturændrende operation, en såkaldt transformation (se Teleman 1972).

Inden vi nu drager den konklusion at Dik i virkeligheden er Diderichsenianer uden at vide det (den omvendte konklusion har kronologien imod sig), må vi erindre os det helt forskellige udgangspunkt for de to systemer: *Diks er led i en generel sprogteori, hvorimod Diderichsens udtrykker en generalisering over danske helsætningers struktur*. Dette forhold gør det fristende at foretage en nærmere sammenligning mellem de to systemer, for at se om de anførte ligheder er udtryk for identitet på de pågældende punkter, eller om de i virkeligheden dækker over interessante forskelle. Formålet med en sådan sammenligning, der vil blive foretaget i de følgende afsnit 6-10, er dobbelt: I det omfang Diderichsens resultater stemmer med Diks almene hypoteser bliver dennes teori (i beskedent omfang ganske vist) understøttet, og samtidig får vi nogle mulige begrundelser for Diderichsens generaliseringer at tage stilling til. I det omfang Diderichsens resultater ikke stemmer med Diks almene hypoteser, må vi undersøge om Diderichsens generaliseringer skal justeres (af empiriske grunde), eller om årsagen er den – umiddelbart mere sandsynlige – at Diks hypoteser må revideres. I begge tilfælde er det muligt at en sammenligning kan gøre os lidt klogere på sprogteori og/eller på dansk.

6. Ekstraposition vs. 'Theme' og 'Tail'

Som nævnt i afsnit 2 opfatter man inden for Funktionel grammatik 'Theme' og 'Tail' som pragmatiske funktioner der tilskrives konstituerter som placeres uden for selve prædikationen (typisk, men altså ikke nødvendigvis, henh. foran og

bagved, se Dik 1978:153). Et klart eksempel på 'Theme' og/eller 'Tail' i overensstemmelse med følgende formel

(Theme), Predication , (Tail)

har man når de(t) pågældende komma(er) repræsenterer et prosodisk brud (herunder pause o.l.), og når desuden prædikationen er grammatisk komplet. Det er selvfølgelig en forudsætning at 'Theme' og 'Tail' pragmatisk stemmer med definitionerne (jvf. afsnit 2 ovenfor). Ud fra en sådan betragtning er 'à cet homme' 'Tail' i det første af følgende to franske eksempler, men ikke i det andet:

Je lui ai donné le livre, à cet homme
J'ai donné le livre à cet homme

Dik bemærker (1978:155) at fx fransk har »grammatikaliseret« 'Theme'- og 'Tail'-konstruktioner i langt højere grad end fx engelsk.

Hvis vi nu ser på tilsvarende tilfælde af ekstraposition hos Diderichsen, skelner han (1946/1962:195) mellem »to Hovedtilfælde: enten er det efterskikkede led adskilt med Pause : *Han er dog et værre Fjols, den Blikkenslager* (...) eller det indgaar i Sætningens Frasering uden Brud paa Rytme og Melodik. Dette er normalt Tilfældet ved kortere Infinitivkonstruktioner eller Bisætninger, der fungerer som Subjekt: *Det var rart at komme hjem*.« Diderichsen skelner således selv mellem to former for ekstraposition til højre for »selve Sætningen« (1946/1962:194), hvoraf den anden indgår i sætningens frasering men ikke den første. Begrundelsen for at regne *at komme hjem* som liggende uden for sætningen i *Det var rart at komme hjem* ligger således (da 'det' kan regnes som rent formelt subjekt) udelukkende i skemaet (det er systembegrundet og ikke sprogbegrundet, om man vil), jvf. også Erik Hansen 1970:119 f. Det er derfor rigtigere at sige (som Diderichsen gør i overskriften, 1946/1962:194) »led uden for sætningsskemaet« end »led uden for sætningen«.

Fører vi derefter blikket til venstre møder vi 'Theme' i Diks system, og man kan naturligvis give de samme to begrundelser for at 'Theme' står uden for prædikationen: at der er et prosodisk brud, og at resten i sig selv er grammatisk komplet. Dik anfører imidlertid to yderligere argumenter. For det første at 'Theme' kan være strukturelt (modsat pragmatisk) uafhængigt af prædikationen (1978:137), fx i

As for the students, adolescents almost never have any sense
As for Paris, the Eiffel Tower is really spectacular

For det andet (1978:135) eksempler af typen (her på fransk):

Cet homme, nous lui avons donné le livre hier

*A cet homme, nous lui avons donné le livre hier

(som 'Tail' ville 'à cet homme' derimod være muligt, men ikke 'cet homme'; dette må formodes at hænge sammen med den forskellige pragmatiske funktion af 'Theme' og 'Tail', mere præcist at den grammatiske struktur er gennemspillet når man kommer til 'Tail', hvorimod den ikke behøver at være planlagt før efter 'Theme', jvf. at der kan være tøven, omstarter m.v. mellem 'Theme' og prædikation).

Betragter vi nu forholdene på dansk er situationen ikke helt klar (hvilket bl.a. skyldes at de fænomener vi interesserer os for i dette afsnit er udpræget *talesproglige*, hvorimod den grammatiske beskrivelsestradition i alt væsentligt er baseret på skriftsprog). Tager vi noget der ligner 'Theme' i Diks pragmatiske forstand, fx den første konstituent i følgende eksempler

A propos julefrokoster kan jeg ikke fordrage at se NN dalre rundt
Hvad Paris angår elsker jeg Eiffeltårnet

vil den normale feltanalyse regne dem som udfylder af Fundamentfeltet (altså som et adverbial). I begge eksempler vil det være naturligt at indskyde et adverbium (, 'så'), og i så fald har vi det klassiske eksempel på løst fundament. Hvis man i dette tilfælde vil sige at leddet i ekstraposition ligger uden for sætningen, må man sige det samme om evt. konjunktioner (se afsnit 7 nedenfor), hvilket Diderichsen jo også gør (1946/1962:165). Bemærk at der kan være, men ikke nødvendigvis er, et prosodisk brud, og at »resten« måske nok kan siges at være grammatisk komplet, men næppe at være en naturlig ytring sagt isoleret.

I det tilfælde hvor der ikke er noget genoptagende adverbium eller pronomen i fundamentfeltet er der et alternativ med normal ordstilling:

A propos julefrokoster — jeg kan ikke fordrage at se NN dalre rundt

Her er et prosodisk brud før 'jeg' nødvendigt (fx markeret som 'i' i skrift), og i dette tilfælde kan man godt tale om et 'Theme' i Diks forstand. Men grænsen til to meningshelheder er ikke skarp. Dette er særlig klart i eksempler som

My brother? I haven't seen him for years

hvor Dik (1978:135) regner 'My brother' for 'Theme' med interrogativ modalitet. Bemærk at i dette tilfælde kan der godt stå en konjunktion mellem 'Theme' og prædikationen, jvf. afsnit 7 nedenfor.

Det er ikke rimeligt at konkludere disse overvejelser før vi også har inddraget P1-positionen, hvilket sker i næste afsnit.

7. Fundament- og konjunktionalfelt vs. P1

Som det fremgår af afsnit 3 udfyldes P1-pladsen ved hjælp af tre ordnede (i betydningen prioriterede) regler: (1) en P1-konstituent placeres i P1, (2) 'Topic' eller 'Focus' placeres i P1, men kun hvis P1 er tom, (3) X (et af de øvrige led) placeres i P1, men kun hvis P1 er tom. Der gælder naturligvis sprogspecifikke begrænsninger for anvendelsen af disse regler, jvf. afsnit 4 ovenfor.

For den danske helsætning gælder det at spørgeord ('hv'-ord) er de eneste (obligatoriske) P1-konstituent. Såvel en 'Topic'- som en 'Focus'-konstituent kan placeres i P1 (derfor finder jeg Niels Åge Nielsens argumentation (1975) om et særligt emfasefelt og en grundliggende SV-rækkefølge i danske helsætninger forfejlet, jvf. Basbøll 1976).

Som bekendt skal der i danske helsætninger, med undtagelse af imperativsætninger og helhedsspørgsmål, placeres et led i P1. Hvad helhedsspørgsmålene angår, kan ordstillingen i Diks system (1980:172) begrundes med at den konstituent hvorpå spørge-operatoren Q opererer er det finitte verbum, som derfor placeres i P1. Erik Hansen (1970:124) siger at når det finitte verbum flyttes op, skal (ifølge den almindelige regel) alle direkte og indirekte styrede led følge med, dvs. at hele helhedsspørgsmålet placeres i fundamentfeltet. Jeg har selv (1976:35 f) formuleret det sådan at når den konstituent der »spørges til« er hele sætningen, vil dennes interne struktur ikke påvirkes ved fremflytning, dvs. helhedsspørgsmålet får den basale struktur VSO. Disse tre måder at anskue problemet på er klart beslægtede og giver samme resultat. Hvad imperativsætninger angår, vil jeg henvise til at selve imperativformen af verbet er pragmatisk fremhævet og derfor vil blive placeret i P1 (både 'Focus' og 'Topic' regner Dik som en form for pragmatisk fremhævning). Mere generelt kan man om såvel helhedsspørgsmål som om imperativsætninger sige at normalt ingen andre konstituent end det finitte verbal kan være pragmatisk fremhævet, hvorfor det er naturligt at P1-pladsen er tom i sådanne sætninger (i specielle tilfælde hvor der er en sådan pragmatisk fremhævelse på en anden konstituent end verbet, kan den ske ved prosodiske midler, fx emfatisk tryk).

Det er endvidere klart at konjunktioner i helsætninger skal stå til venstre for

prædikationen, nærmere bestemt lige til venstre for det »løse fundament« i Diderichsens forstand (jvf. afsnit 6 ovenfor).

Hvis man accepterer Diks skitmæssige analyse af

My brother? I haven't seen him for years

hvor 'My brother' er 'Theme' med interrogativ modalitet, så må der være en plads til en konjunktion mellem 'Theme' og P1.

I denne sammenhæng bliver jeg nødt til undtagelsesvis at inddrage ledsætninger, da en diskussion om Diderichsens konjunktionalfelt ville blive helt skæv hvis man ikke tog hensyn til de underordnende konjunktioner. I danske ledsætninger ville Dik regne underordnende konjunktioner, relativpronominer og hv-ord som P1-konstituent (sml. Dik 1978:180). Dette giver følgende formel for en dansk ledsætning:

P1 S V O

Da P1-pladsen således er udfyldt i langt de fleste tilfælde (af en P1-konstituent), og da 'Topic'-funktionen ofte kun vil være defineret i den overordnede prædikation hvori den prædikation der udtrykkes af ledsætningen indgår, og da 'Focus' altid kan udtrykkes prosodisk hvis der er behov for det, er det ikke overraskende at ledsætninger ikke gør brug af et almindeligt princip om at placere andre led end P1-konstituent i P1. Det kan nævnes at i de fleste tilfælde hvor der ikke i den underordnede prædikation er en P1-konstituent, kunne der have været én (fx ofte 'at'), uden at dette ville medføre nogen som helst andre forskelle i prædikationen.

Konsekvensen af en sådan analyse à la Dik er altså at *Fundamentfeltet* i ledsætninger og feltet for de *underordnende konjunktioner* i ledsætninger begge regnes som P1. Derimod må der ansættes en særlig plads til venstre for P1 (og for dennes udbygning med »løst fundament« i ledsætninger) beregnet for *sideordnende konjunktioner*.

Lad os kigge på følgende almene skema der ifølge Dik (1978:175) »can be shown to have considerable language-independent validity«:

P2, P1 (V) S (V) O (V), P3

Hvis Diderichsens iagttagelse om dansk skal inkorporeres heri kan 'P2' udfyldes af sideordnende konjunktioner og/eller et 'Theme'; P1 og P3 vil svare til brugen

hos Dik (P3 som 'Tail'). I forhold til Diderichsen vil det sige at P1 ikke bare svarer til Fundamentfeltet, men også indeholder underordnende konjunktioner i ledsætninger, og at P3 kun indeholder materiale der i prosodisk og syntaktisk henseende ligger uden for »selve sætningen« (jvf. afsnit 6 ovenfor). Mellem P2 og P1 må der være en plads til det »løse fundament«; det kan nemlig ikke lade sig gøre i alle tilfælde at lade det løse fundament udfylde P1-pladsen (evt. sammen med et genoptagende pronomen eller adverbium), uden at man dermed giver afkald på vigtige generaliseringer om hvornår P1-pladsen *ikke* er udfyldt, jvf. (velkendte) eksempler som:

Petersen, er det ikke ham der går derovre?

Vedrørende løst fundament må det også nævnes at det genoptagende pronomen ikke behøver at være et sætningsled, jvf.

Petersen, er det ikke hans fætter der kommer nu?

Også sidstnævnte type eksempler udgør et argument for at skelne pladsen for »løst fundament« fra P1.

8. a, A vs. X

Som nævnt i afsnit 4 ovenfor vil det funktionelle mønster for en simpel dansk hel-sætning ifølge Funktionel grammatik kunne angives således:

$$P2, P1 V_{\text{finit}} S V_{\text{infinit}} O, P3$$

(hvor P2 og P3 kan udfyldes med 'Theme' og 'Tail'). Denne formel er en konkretisering af den almene:

$$P2, P1 (V) S (V) O (V), P3.$$

Det fremgår af formlerne at P2 og P3 er løsere forbundet til resten end restens konstituent er forbundet indbyrdes. Imidlertid er selve prædikationens elementer:

$$P1 V_i S V_i O,$$

ikke lige tæt forbundet på dansk. Som bekendt kan der indskydes andre led mellem S og V_i (dels lette led under visse betingelser, se afsnit 9 nedenfor, dels visse

adverbialer), og mellem O og prædikationsgrænsen (adverbialer samt visse verbalkonstruktioner, sml. afsnit 6 ovenfor), men normalt ikke mellem P1 og V_i , eller mellem V_f og S. Dette er ikke uforligeligt med Diks system, men det kræver nogle yderligere sprogspecifikke tilføjelser til formlerne. 'X' bruges i Funktionel grammatik hyppigt for en vilkårlig konstituent (som man så kan knytte særlige betingelser til, hvis man vil). Ved hjælp af dette symbol kunne formelen så udvides til

P2, P1 V_f S X V_i O X, P3

X vil da først og fremmest angive adverbialer (der jo også hyppigt defineres negativt, i denne sammenhæng som på én gang ikke-V, ikke-S og ikke-O). Der gælder imidlertid en række særlige forhold vedrørende danske adverbialer som vi ikke kan tage op her (se Diderichsen 1964 og Erik Hansen 1970). Et af de principper der vil gælde for udfyldningen af X-pladserne er vægtprincippet som vil blive omtalt i næste afsnit.

9. Vægtprincipper vs. LIPOC

Som det vil være fremgået ser både Diderichsen og Dik konstituentrækkefølgen som bestemt af ét eller nogle få funktionelle mønstre (hos Diderichsen V S A V S A for den danske helsætning) med en særlig førsteplads til bl.a. pragmatiske funktioner (henh. Fundamentfeltet og P1), samt af visse »vægtforhold« der kan medføre at lette led kan optræde til venstre for den forventede plads og tunge led til højre. Hos både Diderichsen og Dik opererer vægtprincipperne på »selve sætningen«, dvs. at tunge led godt kan optræde på førstepladsen (henh. som fundament eller i P1).

Dik har som omtalt i afsnit 3 ovenfor opstillet en lang ordnet følge af konstituentter efter stigende »intern kompleksitet«: LIPOC, der altså skulle gælde for alle sprog. LIPOC forudsiger ikke at man aldrig finder konstituentrækkefølger der er i modstrid hermed, men blot at der vil være en tendens til at følge LIPOC, forstået således at hvis en konstituentrækkefølge afviger fra det funktionelle mønster, sker afvigelsen i overensstemmelse med, og aldrig i modstrid med, LIPOC.

Når Diderichsen henviser til vægtprincipper er det i én henseende i mere vag forstand end Dik, idet Diderichsen ikke går ud fra et alment gyldigt hierarki for konstituenters vægt eller kompleksitet (men det ville være interessant at se hvorvidt Diderichsens vægttagtagelser generelt stemmer med LIPOC, noget jeg desværre ikke kan gøre her). Men Diderichsen er også mere præcis end Dik kan være, idet

han ud fra det omfattende danske materiale kan sige hvilke pladser led der af vægthensyn placeres afvigende fra det forventede, kan indtage. (Adverbialer kan i øvrigt også undertiden særplaceres uden at det sker efter vægtprincippet, med særlig stilistisk virkning, fx:

I Købstæderne har sædvanligvis hvert Hus en lille Have
(H.C. Andersen)

(Diderichsen 1946/1962:191).

Vægtprincippet fungerer normalt fakultativt, som en stilistisk eller sprogpsykologisk begrundet tendens til at tunge led placeres til højre i sætningen (de tilfælde af ekstraposition *inden for sætningen*, der blev omtalt i afsnit 5 ovenfor, er dog normalt obligatoriske). Derimod er »fremrykningen« af *lette led* til et særligt letledsfelt *obligatorisk*. Denne såkaldte *letledsregel*, der siger at *ubetonede personlige objektpronominer placeres mellem subjekt- og adverbialpladsen i neksusfeltet i helsætninger med udelt verbal*, har stor principiel interesse og vil kort blive diskuteret, i lyset af Funktionel grammatik, i resten af dette afsnit.

At denne regel har en sprogpsykologisk realitet (i én eller anden form) er blevet påpeget af Erik Hansen (1976:41), der nævner at børn erhverver den sent, og at den ofte tabes ved beruselse. Jeg har tilføjet (1976:35) at den mangler i nogle danske dialekter. At en letledsregel kun gælder ubetonede personlige pronominer – og altså ikke i fx 'jeg kender HAM' – er ikke overraskende (og stemmer naturligvis helt med LIPOC), men hvad begrunder reglens øvrige betingelser?:

- (1) Hvorfor gælder den ikke når verbalet er delt?
(jeg har ikke kendt ham)
- (2) Hvorfor gælder den ikke i ledsætninger?
(... at jeg ikke kender ham)
- (3) Hvorfor gælder den ikke når pronominet styres af en præposition?
(jeg tænker ikke på ham)
- (4) Hvorfor gælder den ikke for et objekt der følger et ikke-let indirekte objekt?
(jeg gav ikke Peter den)

I et system som Diderichsens kan man på ovenstående spørgsmål svare, at der i helsætningsskemaet – men ikke i ledsætningsskemaet – er en letledsplads som ovenfor nævnt, og man må så nævne de øvrige betingelser for reglen som specielle restriktioner.

Jeg har tidligere (1976:35 ff) – på et utraditionelt transformationsgrammatisk grundlag – beskrevet reglen med samtlige sine restriktioner som en konsekvens af to forhold: (1) at pronominerne er klitisk tilknyttet verbalroden og derfor følger denne i de tilfælde hvor den fremflyttes, nemlig til sætningens første konstituent ('AUX'), hvilket netop sker i helsætninger med udelt verbal; og (2) at der er en *generel rækkefølgerestriktion*, der siger *Subjekt før Indirekte objekt før Direkte objekt*, som gælder for »selve sætningen« i Diderichsens forstand, altså ikke indbefattende fundamentet. Dette forslag giver i mine øjne en rimelig begrundelse for et sæt af tilsyneladende temmelig vilkårlige restriktioner til en regel der må antages at besidde en vis sprogspsykologisk realitet. Er det muligt at bevare kernen i forslaget inden for et system som Diks, der jo hverken tillader transformationer (der her flytter verbalroden frem til AUX) eller almene restriktioner som det ovennævnte rækkefølgeprincip (i hvert fald hvis det opfattes som en slags filter der frasorterer visse uacceptable resultater af processen)?

Man kan først bemærke at det nævnte rækkefølgeprincip (Subjekt før Indirekte objekt før Direkte objekt) er oplagt funktionelt (sprogspsykologisk begrundet, nemlig i perceptionen) i et kasusløst eller kasusfattigt sprog som dansk (hvor kun en håndfuld personlige pronominer – ikke alle – skelner mellem subjekt- og objektform, hvor ingen skelner mellem direkte og indirekte objektform, og hvor objektformen hyppigt bruges i stedet for subjektformen hvis det pågældende pronomen er betonet og/eller ikke er eneste ord i subjektet). Dette rækkefølgeprincip er i virkeligheden en form for det mere almene princip: »modtageren skal have mulighed for at slutte sig til de forskellige leds grammatiske funktioner« (meget løst formuleret), et princip, der stemmer med at

Jensen slår Petersen

kræver en meget speciel prosodi for overhovedet at tillade den fortolkning at 'Jensen' er objekt og 'Petersen' subjekt, hvorimod

ham slår Petersen

ikke kræver nogen særlig prosodi for at blive rigtigt fortolket.

Jeg vil hævde at et sådant rækkefølgeprincip allerede findes inden for Funktionel grammatik, nemlig i den flere gange omtalte rækkefølgeformel:

P2, P1 (V) S (V) O (V), P3

Denne formel udtrykker (1) at subjektet altid kommer før objektet (bortset fra den særlige førsteplads) i det umarkerede dominerende sætningsmønster, samt

(2) at verbet (eller verberne, fx opdelt i finit og infinit) ikke har en fast plads på tværs af sprogene. Princippet 'Subjekt før Indirekte objekt før Direkte objekt' er blot en mere specifik form for (1), altså en restriktion der principielt må være fuldt acceptabel inden for Funktionel grammatik.

Herefter kan samtlige nævnte restriktioner for letledsreglen henføres til at de *personlige pronominer* – som er inhærent ubetonede men betones hvis de har emfase eller ikke optræder alene i den pågældende grammatiske funktion (se ovenfor) – *knyttes klitisk til det finitte verbum* hvis de har en selvstændig grammatisk relation i sætningen (dvs. fungerer som subjekt, eller som direkte eller indirekte objekt). Dette stemmer med de egenskaber klitiske pronominer kan forventes at have på en tværspørglig basis.

I et tilfælde som

Slår Hansen ham ikke?

(som jeg ikke kunne redegøre fyldestgørende for i det transformationelle system, jvf. Basbøll 1976:37) må man antage at pronominet knytter sig så tæt til det finitte verbum som muligt, men uden at det *almene* rækkefølgeprincip krænkes. Dette almene princip er altså her overordnet det sprogspecifikke princip: at pronominet knyttes klitisk til verbet.

10. Indholdssubjekt vs. indefinite subject

Som bekendt udfyldes S-pladsen i indholdsfeltet hos Diderichsen normalt med objekt eller prædikativ (herunder indirekte og direkte objekt, eller objekt og objektprædikativ). Jeg vil ikke her diskutere denne plads generelt, og hvad angår analysen af eksempler som 'komme gående' og 'blive siddende' henviser jeg blot til Niels Åge Nielsen (1975:142 f).

Det problem jeg vil tage op i dette afsnit vedrører såkaldte »egentlige subjekter« i ubestemt form i eksempler som

Der blev kastet en sten over hækken

Som bekendt vil 'en sten' traditionelt blive regnet som subjekt her, men det er placeret på den normale objektplads, nemlig indholdsfeltets substantialplads. Diderichsen bruger herom betegnelsen »Indholdssubjekt« (fx 1946/1962:168).

Også Dik er – naturligvis – opmærksom på at 'indefinite subjects' hyppigst places sent i sætningen, modsat 'definite subjects' (1978:182 f), en iagttagelse der til-

syneladende gælder et meget bredt udsnit af sprog. Dik vil undgå at regne med to forskellige strukturelle pladser for 'definite subjects' og 'indefinite subjects', og overvejer derfor om ubestemte subjekter »flyttes« tilbage eller bestemte »flyttes« frem (»flyttes« kan her ikke betyde at de på noget tidspunkt har været på nogen anden plads, men blot at de placeres et andet sted end forventeligt ud fra deres subjekt-status). Han finder en »tilbageflytning« umotiveret, og hævder at »fremflytningen« af bestemte subjekter er et tilfælde af den almensproglige regel »flyt subjektet til P1«, og han argumenterer bl.a. pragmatisk for denne løsning.

Eksemplerne i Diks argumentation (som er kort gengivet ovenfor) er taget fra engelsk, men selve diskussionen er formuleret så at den ikke sigter på noget bestemt sprog. Det er derfor ikke uden interesse at de danske forhold som resumeret i Diderichsens analyse viser at argumentationen i hvert fald ikke gælder for dansk, og dermed sætter spørgsmålstegn ved Diks almene løsningsforslag. På to fundamentale punkter afviger de danske forhold fra Diks fremstilling: (1) Det ubestemte subjekt forekommer ikke på den normale subjektspads, men på objektspadsen (det er derfor uholdbart at lade det ubestemte subjekt repræsentere den normale subjektspacering som Dik foreslår); (2) det bestemte subjekt optræder ikke bare på P1-pladsen som man ville vente ud fra Diks argumentation, men kan også stå på den særlige subjektspads lige efter det finitte verbum (det er derfor uholdbart at lade det bestemte subjekt *generelt* indtage den typiske 'Topic'-plads som Dik foreslår), jvf. følgende eksempler:

Der blev kastet en sten over hækken
Nu blev stenen kastet over hækken

Hvis Dik havde haft ret skulle eksemplerne i stedet have lydt:

*Der blev en sten kastet over hækken
*Nu stenen blev kastet over hækken.

(som komplet ytring; jeg forudsætter at placeringen af ikke-lette objekter er ukontroversiel).

Efter min opfattelse betyder disse forhold i dansk, som her gengivet på baggrund af Diderichsens fremstilling, at behandlingen af 'indefinite subjects' i Funktionel grammatik må revideres. »Løsningen« var alt for nem.

11. Konklusion

Jeg mener man kan drage tre konklusioner af ovenstående gennemgang.

For det første at Diderichsens feltanalyse og Diks Funktionelle grammatik ligner hinanden såvel i deres overordnede tilgang til sætningens topologi som i de forskellige principper de anvender til at gøre rede for konstituentrækkefølge. Disse lighedspunkter gør det ikke bare muligt, men også rimeligt og udbytterigt at sammenligne de to systemer.

For det andet at Diks almene sprogteori, der er baseret på et stort sprogtypologisk materiale og som erklæret skal have tværsproglig gyldighed, kan begrunde og belyse en række forhold i Diderichsens feltanalyse som kan tage sig temmelig vilkårlige ud når de vurderes alene ud fra det danske materiale feltanalysen er bygget på.

For det tredje at Diderichsens resultater – som i denne sammenhæng er kombinationen af en sprogbeskrivelsesmodel og dennes redegørelse for et stort dansk materiale – på mange punkter understøtter Diks sprogteoretiske hypoteser (som ikke har taget hensyn til Diderichsens resultater og kun meget lidt til det materiale som Diderichsen bygger på); på adskillige områder medfører Diderichsens resultater at Diks påstande må kunne præciseres, og på enkelte at de må revideres.

Ovenstående konklusioner viser at Diderichsens grammatiske synspunkter og resultater stadig er aktuelle. Og nogen bedre afslutning på et bidrag til dette jubilæumsnummer af NyS kunne jeg ikke ønske mig.

Litteratur

- Basbøll, Hans. 1976. Is an integration of Diderichsen's positional analysis of Danish sentences in a transformational-generative framework feasible? in: F. Karlsson (ed.): *Papers from the Third Scandinavian Conference of Linguistics*. Turku: Text Linguistics Research Group, Academy of Finland. 27-38.
- Bolkestein, A.M. et al. (eds.). 1981. *Predication and Expression in Functional Grammar*. London: Academic Press.
- Diderichsen, Paul. 1936. Prolegomena til en metodisk dansk Syntax. *Forhandlinger paa det ottende nordiske Filologmøde i København*. 1935. 41-46. = Diderichsen 1966:21-24.
- Diderichsen, Paul. 1946/62. *Elementær dansk Grammatik*. Her citeret efter 3. rev. udgave, København: Gyldendal 1962.
- Diderichsen, Paul. 1964. Sætningsleddene og deres stilling tredive år efter. in: *Danica. Studier i dansk sprog. Til Aage Hansen 3.9.1964* = *Sprog og Kulturs Skriftrække* 1. 105-119 = Diderichsen 1966:364-379.
- Diderichsen, Paul. 1966. *Helhed og Struktur. Udvalgte sprogvidenskabelige afhandlinger*. København: G.E.C. Gad.
- Dik, Simon C. 1978. *Functional Grammar*. Amsterdam: North Holland. Her citeret efter 3. rev. oplag. Dordrecht: Foris (Publications in Language Sciences 7).
- Dik, Simon C. 1980. *Studies in Functional Grammar*. London etc: Academic Press.

- Dik, Simon C. (ed.). 1983. *Advances in Functional Grammar*. Dordrecht: Foris (Publications in Language Sciences 11). Heri af Dik: kapitel 1: Basic Principles of Functional Grammar, 3-28, og kapitel 13: Two constraints on relators and what they can do for us, 267-298.
- Greenberg, Joseph H. 1963. Some universals of language with particular reference to the order of meaningful elements. in: J.H. Greenberg (ed.): *Universals of language*. Cambridge, Mass.: MIT-Press.
- Hansen, Erik. 1970. Sætningsskema og verbalskemaer. *Nydanske Studier* 2. København: Akademisk. 115-137.
- Hansen, Erik. 1976. Samtale om dagen i København. *Papir* II. 5. 35-56.
- Hansen, Erik. 1977. *Dæmonernes Port*. Støttemateriale til undervisningen i nydansk grammatik. København: Reitzel.
- Hoekstra, T. et al. (eds.). 1981. *Perspectives on Functional Grammar*. Dordrecht: Foris.
- Kanno, Kenji. 1983. Between object and oblique. In defence of secondary object. in Dik 1983: 175-182.
- Nielsen, Niels Åge. 1975. Om anvendelsen af to forskellige modeller på dansk sætningsbygning. in: *At færdes i sproget* (Dansk sprognavns skrifter 9). København: Gyldendal. 139-150.
- Sørensen, Finn. 1984. The Extended Standard Theory. A presentation with reference to topicalization in Danish. *Nydanske Studier* 14. København: Akademisk. 5-33.
- Teleman, Ulf. 1972. Om Paul Diderichsens syntaktiske modell. *Tre uppsatser om grammatik*. Lund: Gleerups. 33-57.